

ОКРИЛЕНІСТЬ СЛОВОМ: НАУКОВИЙ УНІВЕРСУМ СТЕПАНА ХОРОБА

У статті охарактеризовано творчу індивідуальність Степана Хороба; висвітлюється його внесок у розвиток українського літературознавства ХХ – ХХІ ст. Також простежено шлях його становлення як журналіста, театрального оглядача, історика й теоретика літератури, висвітлено діяльність ученого як педагога вищої школи, як журналіста й перекладача з білоруської мови. Науковий доробок ученого розглянуто в аспекті компаративних досліджень, теорії та історії драми.

Ключові слова: творча індивідуальність, універсалізм філософського мислення, генеза, жанр, драма, компаративні дослідження, теорія та історія драми, релігійна драма, методологічне підґрунтя, гуманістична традиція, Володимир Державин, Леонід Білецький, Леонід Рудницький.

Natalia Maftyn. Inspired by Word: Stepan Khorob's Scholarly Universe

The paper characterizes Stepan Khorob's creative individuality and highlights his contribution into the development of Ukrainian literary studies of the 20th – 21st centuries. It also traces his way of formation as a journalist, theatrical reviewer, historian of literature and critic, as well as the scholar's activity as a University lecturer.

The dominants of his scholarly and critical works are defined as universality of philosophical thinking, academic fundamentality, analytical approach to the comprehension of a fictional text that leads to the profound understanding of life in general.

A special attention is paid to the scholar's interest in the genre of drama (in particular religious drama and Ivan Franko's plays). The methodological basis for Stepan Khorob's research studies is the national existential dominant, attention to the European literary and scholarly heritage. In the rich spectrum of his scholarly interests one can recognize a humanistic tradition of Ukrainian literary studies inherited from Ivan Franko. A special respect for the cultural legacy encouraged the scholar to focus on the works by Western Ukrainian playwrights of the 1920s–1930s, withdrawn from the history of Ukrainian culture by the occupant's censorship of the time.

The paper also mentions Stepan Khorob's work on publication of the works by Volodymyr Derzhavyn, Leonid Biletskyi, Leonid Rudnytskyi and popularization of these diaspora scholars' names and research works among students. In addition, it outlines achievements of Stepan Khorob as a translator from the Belarusian language.

Keywords: creative individuality, genre, drama, comparative studies, drama theory, religious drama, methodological basis, humanistic tradition, Volodymyr Derzhavyn, Leonid Biletskyi, Leonid Rudnytskyi.

Своє сімдесятиліття святкує доктор філологічних наук, професор Степан Іванович Хороб – відомий літературознавець, театрознавець, журналіст, педагог, член Національної спілки письменників України, Національної спілки журналістів України, відмінник освіти, заслужений діяч науки і техніки України.

На літературних теренах¹ учений ніколи не шукав легких шляхів. Тому літературно-мистецькі знаки життя² у вимірах творчої долі Степана Хороба – це знаки того священного простору науки, яку творить справжній учений. Сакруму, прикметного універсалізмом філософського мислення, академічною фундаментальністю знань, аналітикою осягнення крізь призму художнього тексту глибини життя, імперативом неослабного стремління до високих духовних горизонтів.

¹ Обіграно назви монографій: Хороб С. На літературних теренах: дослідження, рецензії. – Івано-Франківськ, 2006. – 416 с.

² Хороб С. Літературно-мистецькі знаки життя: Літературознавчі й театрознавчі статті, дослідження, публіцистика. – Івано-Франківськ, 2009. – 390 с.

Людина не лише перебуває в часі. Їй дано творити час. Розмикати вузькі рамки буднів власним духом та інтелектом. Перегукуватись із минулим і прийдешнім. Гуртувати й виховувати собі однодумців, відданих важливій справі. Тоді постає новий, непроминальний світ – світ Тексту. Ця “сродна праця” – щастя поєднання природжених здібностей, хисту із суспільно важливим, із працею для своєї нації, Батьківщини – стала дороговказною зіркою над долею професора Хороба. Справою життя, що давала сили йти вперед крізь життєві випробування, вітровії часу.

А все почалося з дитинства. Сповненого яскравими народними звичаями, традиціями, віруваннями, що вперто не піддавалися радянській селекції. Мабуть, найбільше – з таїнства різдвяних святкувань, із вертепу. Ота вертепна “звізда”, “три царіє со дари”... чи не вони дали в дорогу хлопцеві з прикарпатського села окриленість, що залишається на все життя вірністю улюбленій справі? Певне ж, тут корениться і глибинно-психологічна спонuka до зацікавлення жанром релігійної драми, яку Степан Іванович досліджує особливо трепетно. А ще – на Прикарпатті свіжою раною боліла пам'ять про лицарів, котрі не скорилися Іродові, стояли до останнього подиху. І тому з таким натхненням, як щось особливо дороге серцю, повертає вчений в історію української літератури імена та твори й письменників-усусів, і учасників спротиву більшовицькій окупації України.

Пов'язавши своє духовне життя з наукою, зі служінням Слову, рідній культурі, Степан Хороб словами І. Франка зізнається: “Драма – моя стародавня страсть” [11, 3]. Узяті літературознавцем як назва до власної монографії (“Драматургія і театр Івана Франка”), ці слова теж скеровують до джерел, із яких бере початок ця непроминальна любов: “Склалося так, – згадує Степан Іванович, – що до драматургії Івана Франка мені довелося йти через осмислення її на сцені: спочатку його неперевершене “Украдене щастя”, в якому я брав участь, було показане в моєму рідному селі, а згодом з великим мистецьким відкриттям я побачив його на підмостках обласного музично-драматичного театру імені Івана Франка в м. Станіславі. Враження незабутні й досі”. Звідси – і на все життя – любов до Театру, до священнодійства на сцені й до слова. До речі, перші театральні рецензії також пов'язані з “Украденим щастям”: 1968 р. – на сторінках районної газети “Вперед”, через рік – на інсценізацію твору І. Франка колективом театру з Івано-Франківська.

Від друку тих пам'ятних рецензій минуло чимало літ. За цей час із-під пера Степана Хороба, уже досить відомого у вісімдесяті роки на Прикарпатті журналіста, котрий вів рубрику “Питання літератури і мистецтва” на сторінках “Прикарпатської правди”, з'явилося близько тисячі рецензій і відгуків, інтерв'ю, аналітичних культурно-освітніх студій; на сьогодні ж у доробку вченого – більше трьох сотень наукових досліджень, десятків ґрунтовних літературознавчих монографій, розділи до академічних видань, публікації в авторитетних вітчизняних та зарубіжних наукових збірниках.

В особі професора С. Хороба, завідувача кафедри української літератури філологічного факультету ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, успішно поєднався талант науковця та педагога вищої школи, якого із вдячністю й захопленням згадують випускники різних поколінь. Його шанують і як мудрого, толерантного й вимогливого керівника: на посаді завідувача кафедри, яку очолює з 1994 р., директора Інституту філології впродовж 2006 – 2013 рр. С. Хороб завжди керувався й керується принципами поваги до колег і до студентів, розумінням, готовністю допомогти як порадою, так і конкретними справами.

Упродовж десятиліть учений був редактором цінного фахового видання “Вісник”, нині – відповідальний редактор Прикарпатського вісника НТШ “Слово”. Він голова спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій у ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” та член спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Під керівництвом ученого постала ціла школа науковців, тих, хто у власній пошуковій діяльності слідує його настановам, творчо використовує, розвиває ідеї його праць, його гіпотези, поділяє глибоке дослідницьке захоплення драмою (під керівництвом Степана Івановича захищено понад 12 кандидатських і 4 докторських дисертації).

Отже, початок шляху – журналістика. Театральні відгуки Степана Хороба, численні інтерв'ю з акторами, співаками, письменниками – то справді “світ, зітканий з любові і добра”¹. З тих газетних шпальт чуються колоритні голоси режисерів Анатолія Кравчука, Сергія Данченка, Дмитра Чайковського, Едуарда Митницького, Сергія Сміяна; акторів Олександра Гринька, Богдана Ступки, Віталія Розстального, Лариси Хоролець, Христини Фіцалович; легендарних співаків Софії Ротару, Анатолія Солов'яненка, Марії Стеф'юк, Анатолія Мокренка, Белли Руденко, Ольги Басистюк; письменників Романа Іваничука, Романа Федоріва, Степана Пушика. Навдивовижу жваві діалоги, не заглушені вітрами часу, наповнені енергією життя, адже в центрі уваги журналіста – Людина і творчість, Людина і праця, Людина й народ, Мистецтво, у якому поєдналася традиція і новаторство. Такими рисами позначені й роздуми над сценічними інтерпретаціями “Украденого щастя” І. Франка та “Здавалося б, одне лиш слово” А. Малишка (“Дві ролі Богдана Ступки”), “Майстра і Маргарити” М. Булгакова (“Тернистий шлях до істини”), “Тев'є-молочника” Шолом-Алейхема (“Світло надії людської”), “Вечора” О. Дударева (“Утвердження життя”), “Святая святих” Іона Друце (“Усе живе, має душу і голос...”). “Святая святих в істині – без народу нема, не може бути Батьківщини. Без іскри нема полум'я” – ця настанова, висловлена в одній із театральних рецензій, – то також імператив його духовного світу, його праці на теренах рідної культури й науки.

Степана Івановича завжди цікавили перегуки українського мистецтва з культурними традиціями інших народів. Власне, із зацікавлення перегуками між українською й білоруською літературами народилося в тоді ще журналіста бажання популяризувати серед українських читачів слово білоруських письменників, слово, що утверджує життя. Перу Степана Івановича належать переклади прози улюбленої С. Алексієвич – нинішньої лавреатки Нобелівської премії (“У війни не жіноче обличчя”, “Цинкові хлопчики”, “Останні свідки”, “Я поїхав з села”, “Батьківський дім”, “Чорнобиль: хроніка майбутнього”), та драм А. Делендика “Вечір”, “Нічне чергування” і В. Бутромєєва “Крик на хуторі”.

У літературознавчому просторі України Степан Хороб “сьогодні – один із найавторитетніших дослідників драми” (Тарас Салига). Його літературознавча концепція має підложжям двоєдине дослідницьке начало – історичну й теоретичну поетику. Учений зосереджується на теоретичних та історико-літературних проблемах, які ґрунтовно опрацьовував уже в першій монографії – “Українська драматургія: крізь виміри часу” (1999). Ця праця стала вагомим словом у вітчизняних студіях про драму, засвідчила світоглядну цілісність автора, методичну системність його наукових підходів.

Важливий принцип історико-літературного аналізу – розглядати те чи те явище перш за все конкретно-історично, що дає змогу, за Стівеном Грінблатом,

¹ Обігрується назва збірника статей С. Хороба.

“занурювати текст у контекст і переосмислювати історичний момент у світлі літературного тексту”, провадити “пошук прихованого”, щоб у кінцевому результаті “демонструвати знахідки в яскравому світлі власного наративу”. Цей принцип забезпечив професорові С. Хоробу вже в ранніх розвідках свободу від штучних ідеологічних нашарувань, уможливив прочитання драматургії Володимира Винниченка, Олександра Олеся, Миколи Куліша, Спиридона Черкасенка, Івана Кочерги по-новому, без “насвічення соцреалізмівської “рампи” (Тарас Салига).

Його доробок як історика й теоретика літератури – то гідний унесок до здобутків вітчизняної науки. Саме Степан Хороб уперше в пострадянському літературознавстві почав студіювати релігійну драму. Професор Т. Салига в рецензії на монографію “Українська релігійна драма кінця XIX – початку XX століття: проблематика, жанрово-стильова своєрідність” зазначає: “Розглядаючи релігійну драму крізь “матерію” Святого Письма, дослідник акцентує на тяглоті християнської традиції в українському національному мисленні. Проаналізовані в такому ракурсі твори дають йому підстави спростовувати канонізовану соцреалізмівською методологією догматику про “творчу неспроможність”, “етнічну вузькість”, “морально-етичну шкідливість”. Навпаки, він бачить їх стильову різноманітність, естетичне збагачення художнього мислення, ідейно-тематичну поліфонічність літератури, передовсім драматургії і театру” [4, 363].

Занурюючись “ad fontes”, автор монографії доводить генетичну спорідненість релігійної драми із церковно-обрядовим і водночас із літургійним дійством, акцентує поєднання питома закладеного в українській вдачі тяжіння до трансцендентного й християнської традиції: “без ментальної духовно-християнської моралі й світогляду не було б і відповідних вірувань, обрядів, а згодом і відповідних літературно-сценічних художніх форм” [12, 25]. Яскраво підтверджує наукові інтенції вченого й нещодавно впорядкована ним антологія такої драматургії – “Сценічне слово Благовісту”.

Увага до теоретико-філософського осмислення засад того типу художнього мислення, що робить художній твір драмою, об’єднує низку важливих літературознавчих статей і розвідок, уміщених у книжці С. Хороба “Слово. Образ. Форма: у пошуках художності” (2000). Літературознавець аналізує тут не тільки драматургію: до прикладу, проза Василя Стефаника студіюється як “драма в новелі”, крізь призму драматургічних категорій; своєрідність новелістики Василя Ткачука також розкривається в ракурсі “форми жанрових утворень”.

Національно-екзистенційна домінанта, поєднана з універсалізмом філософського мислення, академічною фундаментальністю знань, компаративними підходами, стала надійним методологічним підґрунтям наступної монографії – “Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм)” (2002) [10], забезпечивши вченому глибину опрацювання художньо-естетичних рис української модерної драматургії, її загальних тенденцій і закономірностей.

Степан Хороб аналізує генезу українського драматургічного модернізму в суголосі зі загальноєвропейськими мистецькими тенденціями. “Розбудовуючи українську мовну домівку” (І. Костецький), він постійно пам’ятає про силове поле європейського контексту. Включення в колообіг його наукового універсуму ідей Еріха Фромма, Карла Ясперса, Ральфа Емерсона, Фрідріха Ніцше, інших знакових європейських філософів, рівноцінно як і ретельність опрацювання вітчизняної історико-літературної, теоретичної бази студії (автор залучив замовчувані в радянську добу літературно-критичні голоси Миколи

Євшана, Миколи Сріблянського, Андрія Товкачевського, котрі гостро виступали проти “українського драморобства”, вимагали нової драми, що відповідала б запитам “яскравого, запального часу”, думки Дмитра Донцова, Михайла Драй-Хмари, концепції розвідок Лесі Українки про драму) уможливили розкриття генези модернізму, філософських підвалин, засад модерних стильових напрямів в українській літературі, їх реалізації в драматургії.

Поєднавши аналіз теоретичних аспектів, історико-літературних проблем із багатим спектром компаративістських виходів, учений зміг глибоко зануритися в об’єкт розгляду й зробити ґрунтовні висновки. На матеріалі драматургічної творчості Лесі Українки, Володимира Винниченка, Олександра Олеса, Спиридона Черкасенка, Миколи Куліша, Івана Кочерги, Якова Мамонтова, Леоніда Мосендза та ін. С. Хороб дослідив “найбільш продуктивні модерністські структури авторської художньої свідомості, що були домінуючими у розвитку української нової драматургії зламу минулих століть” – неоромантизм, символізм та експресіонізм. Науковець переконливо довів художню самодостатність цих стильових складників модерністської системи художнього мислення, що постали шляхом синтезу особливостей національного світосприйняття, утіленого в “різних рівнях авторської ідейно-естетичної свідомості”, з реципійованими з європейського культурного простору модерними віяннями. Автор переконливо доводить: український літературний модернізм органічно вливається в річище скарбниці світової культури, збагачуючи її неповторно-самобутніми художніми гранями.

“Діалог культур” звучить і в наступних книжках Степана Хороба – “На літературних теренах” (2006), “Літературно-мистецькі знаки життя” (2009), особливо – у виданні “Діалоги у відсвіті слова” (2013). Дослідника цікавлять гуцульські мотиви в польській прозі, український і польський драматургічно-сценічний модернізм в інтерпретації Івана Франка. Уміння відчувати пульс життя, різнобічність зацікавлень спонукають його звернутися й до аналізу фольклорної природи прози Степана Пушика, роздумів над молодістю українською драматургією “на порозі ХХІ століття”, продовжити студії над доробками Василя Стефаника, Марка Черемшини, поєднавши їхню творчість із “сьогоденням письменників Прикарпаття”. Від авторів “Покутської трійці” до сув’язі сучасних талантів, що репрезентують літературу краю, автор концентрується на пошуках таємниці “перегуку поколінь”. У полі зору науковця – і питання теоретичні, і відкриття на рівні індивідуально-авторських стилів.

Книжка “Нариси з поетики: теоретико-методологічні та історико-літературні виміри” (2008) умістила, поруч із іншими цікавими студіями, розвідку гімназійного викладача німецької мови й літератури Михайла Роздольського “Теорія драматичного мистецтва”, видану в Коломиї 1920 р. Вона, як переконливо доводить дослідник, і сьогодні цікава й актуальна.

Драматургія, театр залишають за собою чільне місце й у душі, і в науковій лабораторії вченого. У монографії “Українська драматургія 20 – 30 років у Західній Україні та діаспорі” (2008), книжці “Сторінки історії української драматургії кінця ХІХ – початку ХХ століття” (2018) учений, повертаючи забуті імена й тексти, вилучені з історії нашої культури цензурою окупанта, відновлює історичну справедливість, поновлює цілісність літературно-мистецького процесу в Україні означеного періоду.

“Із любов’ю до спадщини” – так називається стаття-огляд Степана Хороба на сторінках “Прикарпатської правди” за 29 вересня 1988 р. Ця назва пророчо означила ще одну з домінант його сприйняття світу та його наукового універсуму. Бо саме любов до духовної спадщини нашої культури визначає чільні напрями його наукових зацікавлень, у багатому спектрі яких виразно

прочитується гуманістична традиція українського літературознавства, успадкована від Івана Франка.

Трепетне ставлення до духовної спадщини спонукало Степана Хороба взятися за непросту справу редагування, упорядкування й видання як художніх текстів авторів, що після 30-х років минулого століття майже не видавалися в Україні, так і маловідомих на українських теренах праць авторитетних діаспорних учених. Реконструюючи науковий універсум Володимира Державина, прикарпатський дослідник упорядкував і видав праці цього вченого зі світовим ім'ям, простудіював його "літературознавчий концептуалізм" і "транслятологічну концепцію"; ця робота вражає "новизною фактів і свіжістю їх тлумачень" (Т. Салига). Чимало зробив Степан Іванович і для популяризації серед українського студентства, науковців імені й праць Леоніда Білецького – науковця-філолога, історика літератури, активного учасника українського літературно-мистецького життя за кордоном, педагога, який доклав чимало праці до виховання й освіти української молоді в діаспорі. Його двотомна "Історія української літератури", що "являє собою своєрідну енциклопедію національної культурно-історичної духовності нашого народу" (С. Хороб), упорядкована й перевидана професором Хоробом, побачила світ 2015 р. у видавництві "Місто НВ". Заборонена, затаврована радянськими цензорами, вимушено "забута" радянськими науковцями, багата наукова спадщина вченого з діаспори нарешті стає відомою сучасному українцеві, "заповнюючи ту прогалину в національному літературознавстві, яка впродовж багатьох літ була своєрідною історико-літературною пусткою" (С. Хороб). Творчу постать Л. Білецького впорядник розкриває багатовимірно, як історика літератури та літературної критики, творця методологічних концепцій для дослідження українського письменства, фольклориста й театрознавця, викладача, активного учасника українського культурного й освітнянського життя в діаспорі.

Окремо слід сказати й про те, що довелось докласти чимало праці й до оновлення відібраних для перевидання студій Володимира Державина, Леоніда Білецького, Леоніда Рудницького й у стилістичному плані, і в науково-понятійному. Однак копітка праця Степана Івановича як літературного редактора виконана філігранно: управна рука фахівця-філолога, попри виправлення й конкретизацію понятійного апарату, усе ж зберегла стиль і стилістику вчених. Слова Леоніда Білецького "Оце та глибока й безнастання творча праця...", сказані про одного з українських класиків, цілком справедливо стосуються як самого діаспорного філолога, так і Степана Хороба, котрий здійснив непросту справу редагування, упорядкування й видання цих праць.

У часи, коли гуманітаристика переживає не найкращий період для свого розвитку, коли плодяться симулякри, коли знову входять у моду декларативність, лозунги й схеми, за якими часто не видно глибини людської думки, не чути пульсування життя, це так важливо – бути одним із будівничих священного простору науки, її Сакруму, мати талант поєднувати золоту нитку національної традиції зі вселюдськими мистецькими здобутками.

Це велике щастя в день такого ювілею, озирнувшись на пройдений шлях, на своє щедро засіяне поле, мати моральне право вслід за Поетом повторити слова про власну долю: "Ми не лукавили з тобою, Ми просто йшли..."

З роси й води Вам, дорогий ювіляре! І надалі плідного шляху, нових засівів і ужинків! Многая літ у доброму здоров'ї, натхненні, щасливому окриленні словом!

ЛІТЕРАТУРА

1. Хороб С. Дослідницькі маркери наукового мислення Володимира Державина // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. – 2017. – № 3 (39). – С. 94–106.
2. Хороб С. До 70-річчя Світлани Алексієвич // Перевал. – 2018. – № 3–4. – С. 123–148.
3. Хороб С. “Збережені миті”. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2015. – 415 с.
4. Хороб С. Літературно-мистецькі знаки життя: Літературознавчі й театрознавчі статті, дослідження, публіцистика. – Івано-Франківськ, 2009. – 390 с.
5. Хороб С. На літературних теренах: дослідження, рецензії. – Івано-Франківськ, 2006. – 416 с.
6. Хороб С. Переклад прози Світлани Алексієвич // Перевал. – 2017. – № 1–2. – С. 163–179.
7. Хороб С. Сторінки історії української драматургії кінця XIX – початку XX століття. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2018. – 268 с.
8. Хороб С. Українська драматургія кінця XIX – початку XX століття: тенденції, еволюція // Проценсіум. – 2011. – № 26. – С. 27–39.
9. Хороб С. “Украдене щастя” Івана Франка в контексті модерних шукань у драматургії // “І все життя – подвижництво у рідному слові”. Статті, дослідження, спогади про професора Любові Кіліченко. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 127–138.
10. Хороб С. Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм). – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 313 с.
11. Хороб С. “Драма – моя стародавня страсть...”. Драматургія і театр Івана Франка. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. – 287 с.
12. Хороб С. Українська релігійна драма кінця XIX – початку XX століття: проблематика, жанрово-стильова своєрідність. Монографічне дослідження. – Івано-Франківськ, 2001. – 147 с.

REFERENCES

1. Khorob, S. (2017) Doslidnytski markery naukovoho myslennia Volodymyra Derzhavyna. *Prykarpatskyi visnyk NTSb. Slovo*, 3 (39), 94 – 106. [in Ukrainian]
2. Khorob, S. (2018) Do 70-richchia Svitlany Aleksiiievych. *Pereval*, 3–4, 123–148. [in Ukrainian]
3. Khorob, S. (2015) “Zberezeni myti”. Ivano-Frankivsk: Misto NV. [in Ukrainian]
4. Khorob, S. (2009) *Literaturno-mystetski znaky zhyttia: Literaturoznavchi y teatroznavchi statii, doslidzhennia, publitsystyka*. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
5. Khorob, S. (2006) *Na literaturnykh terenakh: doslidzhennia, retsenzii*. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
6. Khorob, S. (2017) *Pereklad prozy Svitlany Aleksiiievych. Pereval*, 1–2, 163–179. [in Ukrainian]
7. Khorob, S. (2018) *Storinky istorii ukrainskoi dramaturhii kintsia XIX – pochatku XX stolittia*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. [in Ukrainian]
8. Khorob, S. (2011) *Ukrainska dramaturhiia kintsia XIX – pochatku XX stolittia: tendentsii, evoliutsiia. Protsensium*, 26, 27–39. [in Ukrainian]
9. Khorob, S. (2017) “Ukradene shchastia” Ivana Franka v konteksti modernykh shukan u dramaturhii. In: “*I vse zhyttia – podvyznytstvo u ridnomu slovi*”. *Statti, doslidzhennia, spohady pro profesora Liubov Kilichenko*. Ivano-Frankivsk, 127–138. [in Ukrainian]
10. Khorob, S. (2002) *Ukrainska moderna drama kintsia XIX – pochatku XX stolittia (Neoromantyzm, symbolizm, ekspresionizm): Monografichne doslidzhennia*. Ivano-Frankivsk: Plai. [in Ukrainian]
11. Khorob, S. (2016) “*Drama – moia starodavnia strast...*”. *Dramaturhiia i teatr Ivana Franka*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. [in Ukrainian]
12. Khorob, S. (2001) *Ukrainska relihiina drama kintsia XIX – pochatku XX stolittia: problematyka, zhanrovo-stylova svoieridnist: Monografichne doslidzhennia*. Ivano-Frankivsk: Plai. [in Ukrainian]

Отримано 31 травня 2019 р.

м. Івано-Франківськ

